

Міністерство культури та інформаційної політики України
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
І АРХІТЕКТУРИ

КОВЕШНІКОВА Олександра Володимирівна

УДК 72.01+72.071(477)(092)«19»

**ТВОРЧИСТЬ А. В. ДОБРОВОЛЬСЬКОГО В КОНТЕКСТІ
РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ УКРАЇНИ 1930–1980-х РОКІВ**

18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам’яток архітектури

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури Міністерства культури та інформаційної політики України

Науковий керівник

доктор архітектури, професор
МАКУХІН Віталій Федорович,
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури,
професор кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв

Офіційні опоненти:

доктор архітектури, професор
КУЦЕВИЧ Вадим Володимирович,
Київський національний університет будівництва і архітектури,
завідувач кафедри архітектурного проектування цивільних будівель і споруд

кандидат архітектури, доцент
ОЛІЙНИК Олена Павлівна,
Національний авіаційний університет,
завідувач кафедри дизайну інтер'єру

Захист відбудеться «20» жовтня 2020 року о 11 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.103.01 при Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури (04053, Київ, вул. Вознесенський узвіз, 20).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (04053, Київ, вул. Вознесенський узвіз, 20).

Автореферат розісланий «18» вересня 2020 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат архітектури

Міхеєнко К. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми пов'язана з проблематикою збереження історичного архітектурного середовища 1930–1980-х рр. у м. Києві і на теренах України. Аналіз архітектури радянського періоду передбачає вивчення не тільки творчого доробку знакових постатей архітектурних шкіл, а й стильових особливостей їхніх творів.

Проблемні питання формотворчого розвитку української архітектури 1930–1980-х рр. досліджено на прикладі проектної практики, наукового доробку, художньої творчості та педагогічної діяльності архітектора А. В. Добровольського (19.05.1910–19.04.1988). Його синтетична багатовекторна діяльність суттєво вплинула на розвиток архітектури України. Вивчення праць майстра дозволяє методологічно доповнити теоретичну й історичну складові архітектурної галузі з наголосом на аналізі стилістичних особливостей радянської архітектури, що охоплювали естетичні ідеали архітектурного середовища цієї доби й залежали не тільки від професійного рівня майстрів, а й соціально-політичних тенденцій у суспільстві.

Для архітектури України і Києва зокрема, творча спадщина А. В. Добровольського, професійна діяльність якого припала на період становлення радянської архітектури, має виняткове значення як частина процесу її становлення. Неповний аналіз творчості архітектора у контексті процесів розвитку архітектури України радянської доби та обмежена кількість загальних праць з виявлення особливостей проектів майстра призвела до порушення питання про необхідність комплексного дослідження творчості А. В. Добровольського. Вивчення творчого здобутку архітектора дозволяє не тільки системно висвітлити творчість майстра, а й простежити національні традиції у формотворенні української архітектури.

Актуальність теми пов'язана також з питаннями збереження та відновлення окремих об'єктів, визначення їхнього статусу як пам'яток архітектури, що впливають на загальний процес перспективного розвитку архітектури України. У цьому сенсі вивчення творчого спадку А. В. Добровольського сприяє висвітленню питань стилістичних та національних рис для визначення методологічних засад щодо ревалоризації, розвитку питань з реконструкції та збереження архітектурних об'єктів з метою вдосконалення професійної архітектурної діяльності. Отже, враховуючи вищезгадане, можемо твердити, що актуальність даного дослідження є об'єктивно аргументованою і своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури і входить до пріоритетних фундаментальних наукових завдань, які стоять перед сучасним архітектурознавством.

Метою дослідження є комплексне вивчення творчості архітектора А. В. Добровольського, його архітектурної спадщини, організаційної та педагогічної діяльності у контексті розвитку архітектури України радянського періоду.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання**:

- провести аналіз та систематизувати бібліографічні джерела й архівні матеріали; розглянути особисті друковані праці А. В. Добровольського, і на підставі цього з'ясувати напрямки його практичної та теоретичної роботи;
- окреслити основні періоди творчості майстра у 1930–1980-х рр.;

– з’ясувати історичні та стилістичні чинники, що вплинули на творче становлення й особливості проектної діяльності архітектора; простежити вплив архітектурних шкіл, соціокультурних і технологічних факторів на формування специфіки проектної діяльності А. В. Добровольського щодо кожного з визначених періодів творчості;

– визначити основні образно-стилістичні, типологічні, містобудівні, конструктивні та технологічні особливості архітектурного спадку майстра кожного з періодів творчості;

– розкрити багатогранність творчої особистості архітектора, що знайшла відображення в його проектній, організаційній, педагогічній діяльності та художній творчості.

Об’єкт дослідження – архітектура України радянської доби.

Предмет дослідження – творчість А. В. Добровольського в контексті розвитку архітектури України 1930–1980-х рр.

Хронологічні й територіальні межі дослідження охоплюють період 1930–1980-х рр. і визначаються локалізацією архітектурних об’єктів, запроєктованих А. В. Добровольським.

Методи дослідження. Творчість архітектора розглянуто з позицій загальнонаукових і спеціальних методів архітектури, які включають традиційні загальнонаукові підходи, порівняльний аналіз естетичних, архітектурно-розпланувальних, функціональних і технологічних властивостей архітектури України радянської доби. Методологічна послідовність розв’язання поставлених завдань передбачає: аналіз та систематизацію літератури, архівних документів та матеріалів натурних обстежень; визначення чинників, які сприяли формуванню творчого світогляду майстра, визначення основних періодів його діяльності, виявлення основних особливостей архітектурних об’єктів авторства майстра та архітектурних колективів, що працювали під безпосереднім його керівництвом.

Наукова новизна полягає в тому, що у дисертаційній роботі вперше:

– комплексно проведено аналіз спадщини професора А. В. Добровольського;

– сформульовано стилістичні особливості основних періодів творчості архітектора в контексті розвитку архітектурної практики 1930–1980-х рр., інноваційні засади, впроваджені архітектором в житлове й громадське будівництво відповідно до тенденцій та основних завдань в архітектурі України того часу;

– виявлено основні образно-стилістичні, типологічні, планувальні, конструктивні особливості архітектурних об’єктів, створених майстром в кожний встановлений період його діяльності;

– вперше розкрито багатогранність творчої особистості архітектора, що проявилася в його проектній, педагогічній, образотворчій, організаційній діяльності, яка мала великий вплив на подальший розвиток архітектурної школи України.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження доцільно використати при розробці методичних основ міської реконструкції та реставрації; робіт з поновлення об’єктів національної історично-культурної спадщини, а саме у створенні бази для добору конструкцій і матеріалів при формуванні методів реставрації об’єктів. Іншим важливим аспектом є формування відносин архітекторів і замовників в умовах стрімкої зміни форм власності й

пов'язаних з цим сучасних архітектурних вимог, а також вирішення питання належної охорони авторського права.

Теоретичне значення одержаних результатів. Основні положення та висновки можуть бути використані для подальшої розробки питань архітектурної науки загалом, розвитку архітектури України радянської доби; визначення критеріїв оцінки результатів реконструкції та реставрації пам'яток архітектури; підготовці підручників і навчальних посібників.

Апробація результатів дисертації. Основний матеріал роботи пройшов апробацію на всеукраїнських і міжнародних конференціях: «Академічні традиції мистецької освіти в контексті інтеграції України у світовий простір» (Київ, грудень 2007 р.), «Теорія та практика дизайну» (Київ, квітень 2012 р.); «Актуальні проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні: теорія і практика» (Київ, квітень 2013 р.), «Архітектура історичного Києва. Контекст і втручання» (Київ, листопад 2017 р.). Матеріали дисертаційного дослідження використовувалися в лекціях та семінарах для студентів Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. Михайла Бойчука.

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у монографії та десяти статтях, шість з яких опубліковані в наукових фахових виданнях України, одна – в зарубіжному виданні, три – в інших виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із анотації, списку публікацій, вступу, чотирьох розділів із висновками, загальних висновків, списку використаних джерел, ілюстративного матеріалу, додатків. Результати дослідження викладені на 280 сторінках, включаючи: 15 сторінок анотації та списку публікацій, текстової частини дисертації з 132 сторінок, 28 сторінок рисунків, 18 сторінок списку використаних джерел (223 поз.), 73 сторінки додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено наукову новизну та практичне значення результатів роботи.

У **першому розділі «Джерельна база, історіографія та методика дослідження»** систематизовано теоретичні дослідження, що стосуються творчості А. В. Добровольського та особливостей архітектури України на основі чого встановлено ступінь розкриття теми в наявній історіографії. Встановлено основні періоди творчості майстра. Викладено методику дослідження.

У **підрозділі 1.1 «Аналіз бібліографічних матеріалів та архівних джерел»** проаналізовано бібліографію, що стосується творчості архітектора та особливостей розвитку архітектури УРСР 1930–1980-х рр., на основі чого встановлено ступінь розкриття теми. Виявлено ілюстративні та фактологічні матеріали, на основі яких складено єдиний список архітектурних об'єктів майстра. Представлено основні напрямки роботи архітектора. За тематичними напрямками літературні першоджерела поділено на чотири групи.

До **першої** належать роботи з історії архітектури УРСР, зокрема: «Історія української архітектури», «Архитектура Советской Украины», «Архітектура Радянської України за 40 років», а також «Всеобщая история архитектуры»; статті в

періодичних виданнях: «Архитектура СССР», «Архітектурна спадщина України», «Архітектура Радянської України», що характеризують загальну картину розвитку радянської архітектури 1930–1980-х рр. Аналізові стилістичних змін в українській архітектурі присвячено фундаментальні роботи таких авторів, як Д. Коган, О. Іконніков, Ю. Яралов, С. Хан-Магомедов, А. Мардер, В. Чепелик, Ю. Асєєв, Г. Головкин, В. Заболотний, Г. Лебедев, А. Пучков та інших.

Джерельна база післявоєнного періоду представлена науковими працями, енциклопедичними виданнями, монографічними роботами з історії архітектури України радянського періоду, публікаціями з питань загального розвитку та національних питань в українській архітектурі. У 1950-х рр. створено перший том «Нарисів історії архітектури УРСР», однак тут вітчизняне зодчество й окремі стильові напрямки, зокрема, так званий, український архітектурний стиль висвітлено побіжно.

Публікації С. Хан-Магомедова, О. Рябушина, А. Іконнікова, В. Кирилова, Р. Хігера, І. Голонштока, С. Іванова, Д. Хмельницького, В. Паперного демонструють як державна цензура вплинула на формування архітектури в радянські часи. Творчість А. В. Добровольського в розглянутих наукових працях та періодиці висвітлена фрагментарно.

До другої групи відносяться статті та наукові праці з історії архітектури України Радянського часу, в яких підкреслено вагомість внеску А. В. Добровольського у розвиток національної архітектури України, опубліковані в періодичних виданнях «Архитектура СССР», «Вісник Академії архітектури УРСР», «Архітектурна спадщина України», «Архітектура Радянської України», зокрема дослідження: М. Холостенка, Н. Манучарової, С. Кілессо, А. Мордвінова, М. Андрущенко, Г. Шевцової, Г. Лебедева, М. Коломійця, А. Матушевича, С. Тутученка, П. Юрченка, М. Андрущенко, Б. Єрофалова та інших. Також до цієї групи належать фундаментальні роботи Ю. Асєєва, В. Чепелика, З. Мойсеєнко, І. Ігнаткіна, А. Іконнікова. Такі автори, як С. Кілессо, Г. Лебедев, П. Юрченко, В. Гречина, О. Касьянов, Н. Манучарова, Г. Шевцова та інші розглядають архітектуру Києва післявоєнного періоду.

Доволі багато інформації про новобудови в м. Києві 1940–1950-х рр. за участю А. В. Добровольського містять видання «Вісника Академії архітектури УРСР». Низку критико-аналітичних статей було опубліковано архітекторами-практиками у таких фахових журналах, як «Строительство и архитектура», «Архитектура СССР».

Третя група – це публікації, що стосуються безпосередньо творчості архітектора, а саме: статті, присвячені ювілейним датам, окремим проектам та їхнім характеристикам, роботам щодо реконструкції Хрещатика та інші, в яких вибірково розглянуті образні, стилістичні, типологічні, планувальні, конструктивні особливості архітектурних об'єктів, створених майстром, а також побіжно представлено його образотворчу діяльність. У роботах Г. Лебедева, Ю. Асєєва, З. Мойсеєнко, Б. Єрофалова та інших науковців належно оцінено внесок А. В. Добровольського в українську архітектуру, особливо – в архітектуру Києва (300 споруд і проектів). Історії забудови та реконструкції повоєнного Хрещатика присвячена книжка архітектора А. Матушевича «Хрещатик». Вагомим науковим підґрунтям є дисертація Г. Шевцової «Архітектурно-просторові особливості формування вулиці Хрещатик в Києві (XIV–XX ст.)». Доволі багато інформації про новобудови в м. Києві 1940–

1950 рр. за участю А. В. Добровольського містять видання «Вісника Академії архітектури УРСР».

Четверта група – матеріали науково-аналітичної спадщини А. В. Добровольського, яка налічує близько 30 статей та доповідей, на основі аналізу яких частково розкриті питання з основних фахових напрямів діяльності майстра, а саме використання форм української національної архітектури, застосування новітніх технологічних матеріалів, раціоналізація в містобудуванні, поліпшення якості житла, сільське будівництво, розробки нових типологічних одиниць, комплексний підхід до проектування.

Аналіз бібліографічних джерел дає підстави зробити висновок, що в теорії архітектури досі належно не висвітлено творчий спадок А. В. Добровольського, зокрема, не дано оцінки його нереалізованим проектам, науковим працям, педагогічній та образотворчій діяльності. Винятком є публікації, що розкривають внесок майстра у розвиток національної архітектурної школи.

Використані у роботі архівні матеріали зберігаються в архівах ЦДНТА України, Київпроекту, у фондах Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного та Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури.

У *підрозділі 1.2. «Періодизація творчості А.В. Добровольського»* визначено основні періоди у творчості архітектора з урахуванням соціокультурних зрушень, політичних умов та основних стилістичних й теоретичних течій в архітектурі України 1930–1980-х рр.

Перший період (1934–1944 рр.) – це час напрацювання архітектором проектного, виробничого, педагогічного та адміністративного досвіду, коли А. В. Добровольський утверджується як зрілий фахівець архітектури і визначає свій основний творчий принцип щодо залучення знакових форм національного українського зодчества, комплексного підходу до проектування.

Повоєнний період (1945–1955 рр.) – найбільш плідний за кількістю створених архітектором об'єктів, відзначений адміністративно-організаційною та керівною діяльністю у Спілці архітекторів СРСР та президії Спілки архітекторів УРСР, Академії архітектури УРСР, роботою А. В. Добровольського на посаді головного архітектора Києва.

У повоєнні роки, не зважаючи на жорсткий урядовий контроль і складні матеріально-технічні умови в галузі архітектури та містобудування, архітектор виходить на високий рівень професіоналізму, запроваджуючи у своїх роботах національний напрямок проектування, інноваційні технології та матеріали у вирішенні кожного архітектурного об'єкта, вирішує нові завдання в містобудуванні.

Упродовж 1956–1988 років професійна робота архітектора знайшла втілення у декількох сферах, а саме: проектній, адміністративній, організаційній і педагогічній діяльності. У 1956 р. архітектора призначено на посаду віце-президента Академії будівництва і архітектури УРСР. Водночас він працює у Спілці архітекторів СРСР і Спілці архітекторів УРСР, бере участь в організації науково-дослідних інститутів та їхньої експериментальної бази. Перебування з 1962 до 1988 року на педагогічній й організаційній роботі не завадило архітекторові продовжувати творчу архітектурно-практичну діяльність.

У *підрозділі 1.3 «Методика дослідження»* визначено низку наукових методів, що становлять комплексну основу методики дослідження та обумовлені метою й завданням роботи. Діяльність А. В. Добровольського досліджувалася за такими складовими, як проектна практика, житлове та громадське будівництво, технологічні розробки, містобудування, організаційна й педагогічна діяльність, мистецький доробок. Критерії, за якими аналізувались особливості архітектурного спадку майстра, поділено на типологічні, композиційні, стилістичні й конструктивні.

Об'єкти архітектурної творчості майстра розглянуті з урахуванням соціокультурних та історичних особливостей епохи, стильових течій і технічних можливостей будівництва.

Узагальнюючи використані методи, можна виокремити: аналіз джерел інформації – бібліографічний метод; історичний аналіз – історико-фактологічний метод; метод систематизації; натурне обстеження; опитування; історичний та аналітичний підходи; порівняльний архітектурний, типологічний композиційний, стилістичний, конструктивний аналіз; семіотичний підхід; метод індукції.

У *другому розділі «Становлення творчості майстра»* виявлено історичні та стилістичні чинники, що вплинули на творче становлення архітектора. Встановлено основні образні, стилістичні, типологічні, планувальні, конструктивні особливості об'єктів, створених майстром у 1934–1944 рр.

У *підрозділі 2.1 «Стильова генеза творчості А. В. Добровольського у світлі особливостей архітектури України 1930–1940-х рр.»* проаналізовано особливості розвитку архітектури України 1930–1940-х рр., основні течії та концепції у творчості архітекторів київської школи та взаємозв'язок з ними творчих ідей майстра.

На основі ретроспективного аналізу творчого доробку архітекторів, котрі працювали на теренах України у 1920–1940-х роках, зроблено висновок про закономірність використання форм народної архітектури як явища, яке відобразилось у творчості А. В. Добровольського – вихованця київської архітектурної школи. Визначено, що зовнішніми чинниками, які впливали на професійне становлення архітектора у перший період його творчого становлення були урядові замовлення в галузі архітектури та містобудування, особливості архітектурної освіти, стилістичні напрямки в архітектурі України 1930–1940-х рр. (конструктивізм, історизм та національні течії); регіональні архітектурні школи (Києва, Львова), діяльність творчих об'єднань архітекторів, матеріально-технічні умови будівництва.

У *підрозділі 2.2. «Витоки становлення А.В. Добровольського, як зодчего»* проаналізовано основні фактори, що вплинули на творче становлення майстра, зокрема особливості архітектурної освіти, стилістична спадкоємність київської архітектурної школи, основні вимоги до архітектури та містобудування.

Зроблено висновок, що на творче становлення архітектора А. В. Добровольського особливо вплинули сучасники – майстри київської архітектурної школи, представники неокласичного, авангардного напрямків, і, насамперед, майстри «українського бароко» та модерну.

Так, у зверненні А. В. Добровольського до конструктивізму і синтезу мистецтв простежується вплив Й. Ю. Каракіса, використання форм національної архітектури (М. В. Холостенка), українського модерну та бароко (Д. М. Дяченка), нових будівельних матеріалів і синтезу мистецтв (П. Ф. Альошина). Також надалі в роботах

архітектора знайшли відображення і впровадження О. М. Вербицького (відкрита цегла, детальне вирішення фасадів, майолікові вставки, керамічні панно, тинькування, ліпні орнаменти). Проте основним для нього було прагнення всебічно вивчати і втілювати в життя образи української національної архітектури.

Архітектурна освіта у 1930-х роках була спрямована на освоєння світового та національного досвіду проектування, спонукала студентів до участі у професійних виставках та конкурсах. Вчителі та колеги А. В. Добровольського, серед яких Й. Ю. Каракіс, М. В. Холостенко П. Ф. Альошин, О. М. Вербицький, Є. І. Катонін, Д. М. Дяченко, М. Я. Данілевський, В. Г. Кричевський та інші відстоювали національний напрямок, розвивали традиції модерну та українського бароко, втілювали ідеї використання синтезу мистецтв в архітектурі. Так, Й. Ю. Каракіс, О. М. Вербицький, М. Я. Данілевський, В. Г. Кричевський та інші теоретики і практики, представники тодішніх нових архітектурних об'єднань опосередковано впливали на формування творчих поглядів А. В. Добровольського. Роботи киян П. Ф. Альошина і В. М. Рикова, в яких простежується рух від модерну до конструктивізму 1920-х років, можна розглядати як методологічне підґрунтя для архітектурної практики майстра. Надалі досвід сучасників і співавторів багатьох проектів вплинув на творчі напрями А. В. Добровольського. Скажімо, на перших проектах архітектора позначились роботи Ф. Л. Райта, І. О. Фоміна, І. О. Голосова. Передвоєнна співпраця А. В. Добровольського з Г. П. Гольцем над конкурсним проектом готелю «Софія» вдосконалила творчі пошуки майстра. Робота з О. В. Власовим збагатила його творчий досвід. А. В. Добровольський співпрацював зі своїми колегами, зокрема з М. В. Холостенком, О. В. Власовим, Я. А. Штейнбергом, Б. І. Приймаком, М. Т. Катерногою, Н. Б. Чмутіною та іншими визначними київськими зодчими, котрі поділяли його творчі устремління..

У підрозділі 2.3 «Початок творчого шляху А. В. Добровольського, 1934–1944 рр.» визначено індивідуальні особливості проектної діяльності А. В. Добровольського окресленого періоду. З'ясовано композиційні, конструктивні, стилістичні відмінності довоєнних архітектурних об'єктів майстра.

На основі аналізу проектної діяльності архітектора з'ясовано, що більший відсоток його робіт у передвоєнні роки припадає на житлові будинки та конкурсні роботи. Не всі креслення авторства А. В. Добровольського збереглися донині, йдеться про розробки інтер'єру дитячих театрів «ТЮГ» та «Роте Фане» (1935 р.), комплексу споруд водноспортивного комбінату на Трухановому острові; проект їдальні заводу, оркестрової «мушлі» в парку (1940 р.) та входу на стадіон у м. Києві (1940 р.). Упродовж 1934–1944 рр. архітектор був учасником проектування дванадцяти та надбудови п'яти житлових об'єктів у м. Києві, трьох інтер'єрів громадських будинків в м. Києві, а також брав участь у конкурсному проектуванні сільських житлових будинків та громадських споруд.

Складовими архітектурного образу споруд А. В. Добровольського у 1934–1944 рр. є використання форм постконструктивізму, класики, неоренесансу, народної української архітектури, українського архітектурного модерну. Це підтверджують стилістичні особливості архітектурних об'єктів, створених майстром у довоєнний період. Так, три проекти довоєнного періоду було виконано в неоренесансних формах. Водночас класичні форми відзначені у двох роботах: видовій башті-

ресторані на центральній алеї парку та гуртожитку тонкосуконного комбінату. Планувальними та конструктивними особливостями житлових будинків довоєнного періоду авторства А. В. Добровольського були екологічне та ергономічне вирішення, чітка організація планувань, цегляні стіни без штукатурки з лаконічним вкрапленням декоративних елементів. Композиційні особливості конструктивізму з класичними елементами знайшли місце в проекті житлового будинку по вул. Рейтарській у Києві.

У вирішенні більшості громадських споруд наявні елементи народної архітектури (бані, шпилі, різьблений орнамент, трапецієподібні портали). В проектах малоповерхових будинків для села використано великий звис покрівлі на дерев'яних консолях з різьбленням. Для проекту водноспортивного комбінату на Трухановому острові характерним є використання башти, пластичних дахів над трибунами, а ресторан «Рив'єра» вирізняється пластикою дахів, трапеційними порталами (табл. 1).

У **третьому розділі «Повоєнний період творчості А. В. Добровольського, 1945–1955 рр.»** розглянуто особливості повоєнного періоду архітектури України і СРСР, роботу архітектора в складі творчого колективу. Виявлено характерні риси житлових та громадських споруд, створених майстром у цей час, підраховано кількість об'єктів за типологічним принципом.

У **підрозділі 3.1 «Напрями архітектури України 1945–1955-х рр.»** простежено розвиток стилістичних напрямків в архітектурі України у 1945–1955-х рр. та їхній зв'язок із загальносвітовими процесами. Вичерпно розглянуто розвиток житлової та громадської архітектури УРСР 1945–1955 рр., зокрема стилістичні експерименти, індустріалізацію будівництва. На цій підставі з'ясовано, що на проектну практику А. В. Добровольського в повоєнний період вплинуло спрямування економіки країни на відбудову, завдання з відбудови м. Києва, участь у конкурсному проектуванні на забудову Хрещатика, досвід самого архітектора, роботи вчителів і колег по архітектурному цеху, впровадження нових технологій, конструкцій і матеріалів, соціально-політичні та економічні обставини, типізація будівництва.

У **підрозділі 3.2 «Повоєнна розбудова Хрещатика»** розглянуто участь архітектора у складі творчого колективу в конкурсі з реконструкції та відбудови Хрещатика, особливості нового генерального плану та забудови післявоєнного Києва, робота майстра на посаді головного архітектора Києва, напрями роботи майстерні під його керівництвом, розкрито внесок архітектора у відбудову Києва, значення розроблених ним керамічних конструкцій і декоративних елементів.

Увагу акцентовано на тому, що за умов загального контролю архітектурних завдань урядом, майстер у повоєнний період зміг впровадити сміливі для того часу власні експериментальні форми, виявив себе як досвідчений містобудівник, архітектор, художник, новатор будівельних та конструктивних рішень, зробив вагомий внесок у розвиток архітектури України як досвідчений організатор і громадський діяч у Спілці архітекторів СРСР, Президії архітекторів УРСР, Академії архітектури СРСР (1950 р.), Академії архітектури УРСР (1955 р.), фундатор та віцепрезидент Академії будівництва і архітектури УРСР (1956 р.), Академії мистецтв СРСР. Художні та стилістичні характеристики повоєнної реконструкції Хрещатика сприяли тому, що в 2001 р. генеральний директор ООН з питань освіти, науки та культури ЮНЕСКО пан Койчиро Мацууро взяв до розгляду пропозицію щодо включення Хрещатика до Реєстру пам'яток всесвітньої культурної спадщини. Сім

будинків на вулиці Хрещатик є творчим спадком А. В. Добровольського. В процесі проектної розробки розпланування та забудови Хрещатика архітектором було сформовано принципи, які вплинули на напрямки роботи прийдешнього покоління прихильників національної складової в українській архітектурі.

Підрозділ 3.3 «Архітектура житлових та громадських споруд, А. В. Добровольського 1945–1955-х рр.» присвячено виявленню основних композиційно-стилістичних та планувальних особливостей в проектах та реалізованих об'єктах житлового і громадського призначення, створених архітектором у повоєнний період.

Підраховано, що у 1945–1955 рр. в Києві за проектами архітектора було споруджено 26 житлових будинків, а також запроєктовано десять громадських об'єктів, розроблено типові проекти малоповерхових будинків, реалізовані в десяти селах України; архітектор брав участь у восьми архітектурних конкурсах, де посідав перші і другі місця. Кількість створених А. В. Добровольським у 1945–1955-х рр. архітектурних пам'яток культурної спадщини, які припадають на Київ, доходить до тринадцяти, основна частина їх локалізована на вул. Хрещатик та вул. Червоноармійській, у житлових масивах «Соцмістечка» в Дарниці, ДВРЗ, а також по вул. Кіквідзе (нині М. Бойчука), в комплексі лабораторних, виробничих і житлових будівель Інституту фізики АН УРСР. Архітектурно-художня цінність житлових будинків, спроектованих автором у повоєнний період для Києва, підтверджує вагомість внеску архітектора в забудову міста.

На підставі проведеного архітектурного аналізу робіт майстра визначено такі конструктивні особливості житлових та громадських споруд 1940–1950-х рр., як наявність збірних залізобетонних елементів, конструктивної та будівельної кераміки, натуральних матеріалів: червоної та силікатної цегли, каміння як облицювального матеріалу – граніту, облицювальної цегли та керамічної плитки, як декоративного елемента – золотистої кераміки.

Композиційними особливостями багатоповерхових житлових будинків на Хрещатику є чітка композиція, ренесансні пропорції, пластичне вирішення фасадів з використанням керамічних та бетонних деталей, кольорової майоліки, стилізованих елементів українського архітектурного модерну (аттиків, фронтончиків, кручених колон). Спільними композиційними особливостями житлових будинків на Хрещатику, Червоноармійській, 34 і 48; Горького, 22; студентського гуртожитку на вул. Мельникова, 31; будинку заводу «Більшовик» є використання неоренесансних пропорцій, наявність форм архітектури відродження ордерної системи, пропорційної побудови на основі «золотого перетину», чіткого горизонтального розподілу фасаду на поверхи.

Будинки серії 302 – один з найяскравіших прикладів застосування національних мотивів в опорядженні фасадів житла, – увійшли до золотого фонду української архітектури.

Композиційними рисами малоповерхових житлових будинків серії 302 у Дарниці, будинків -на вул. Алма-Атинській, № 91, 95., 101, 97/1 (проект серії 1-302-2), Bastionnii, Kіkvidze, 3 і 5 (1951 р.), Kіkvidze (нині Бойчука), 7/11 та 11 (1954 р.); Катерини Білокур, 10/15, 6, 4, Bastionnii, 8/2 та 4 є ренесансні пропорції, барокові декоративні фронти, великі виноси покрівель.

Особливостями деяких громадських об'єктів є горизонтальний розподіл фасаду на поверхи, наявність ордерної системи, оформлення декоративним рустом, барокова орнаментика. Яскравим прикладом таких композиційних прийомів є будівля: Інститут фізичної хімії імені Л. В. Писаржевського, Інститут чорної металургії імені З. І. Некрасова НАН України, а також головний корпус технічних інститутів АН УРСР.

Отже, можемо зробити висновок, що А. В. Добровольський у 1945–1955 рр. працював з еkleктичними комбінаціями ордерної системи та неоренесансними формами. Проте авторською рисою його робіт є наявність керамічних та бетонних деталей (аттиків, фронтончиків, кручених колон), кольорова майоліка, золотиста кераміка, що властиве для українського архітектурного модерну. Архітекторів в повоєнний період вдалося не тільки зберегти, а й обстояти власні позиції, які виявилися в пошуку нових можливостей будівельних матеріалів, впровадженні декоративно-ужиткового мистецтва та специфічних архітектурних прийомів, притаманних українській національній архітектурі.

Відзначено технологічні та конструктивні новації, впроваджені А. В. Добровольським у Києві в будинках на вулиці Червоноармійській, (нині Велика Васильківська) 48, де використано лицьову цеглу, керамічні карнизні блоки та колони; Червоноармійській, 6 використано чорну поливу для покриття керамічних деталей; у будинку заводу «Більшовик» – збірні залізобетонні елементи; у житлових будинках на Хрещатику – облицювальну кераміку різних конструктивних систем, неповний збірно-монолітний каркас, залізобетонні марші, блоки сміттепроводів, армокерамічні панелі перекриттів; у комплексі лабораторних, виробничих і житлових будівель Інституту фізики АН УРСР – освітлювальне устаткування з люмінесцентним світлом, установку кондиціонування повітря.

У четвертому розділі «Внесок А. В. Добровольського в архітектуру України 1960–1980-х років» проаналізовано творчість А. В. Добровольського у контексті особливостей архітектури України 1960–1980-х рр. Виявлено індивідуальні особливості в проектах та реалізованих об'єктах архітектора окресленого періоду, висвітлена адміністративна, педагогічна та образотворча діяльність митця.

У *підрозділі 4.1 «Особливості розвитку архітектури України 1960–1980 рр.»* на підставі аналізу особливостей архітектури та напрямів містобудування УРСР 1960–1980 рр. зроблено висновок, що цей час характеризується подальшою типізацією житлового будівництва, технологічними новаціями, відродженням інтересу до національної культури, розвитком індустріального функціоналізму, структуралізму, що знайшло відображення в проектах А. В. Добровольського гармонічною єдністю функціональної та художньої складових.

У *підрозділі 4.2 «Проектна практика А. В. Добровольського 1960–1980-х рр.»* розглянуто особливості вирішення архітектурного образу Будинку художника, станцій метрополітену «Хрещатик», «Вокзальна» та «Більшовик», кінотеатру «Україна», національні риси в проектах ресторанів «Курені», «Вітряк», «Полтава». Підкреслено функціонально-семантичну образність інженерних споруд (аеропорт «Бориспіль», Московський міст). На підставі цього доведено, що для творчості архітектора 1960–1980-х рр. характерні споруди громадського призначення, які за образно-стилістичними ознаками були тоді на рівні світових взірців. Їхня поява

визначила новий етап у розвитку архітектури України. Будинок художника тепер сприймається як невід’ємна складова ансамблю Львівської площі, є прототипом багатофункціонального громадського культурно-розважального центру. Інженерне вирішення центральної частини купола аеровокзалу «Бориспіль» було інноваційним на той час.

Визначено, що стилістичними та образними особливостями архітектурних об’єктів 1960–1980-х рр., виконаних А. В. Добровольським, стали звернення до форм функціоналізму та структуралізму, поєднання синтезу мистецтв з сучасними формами та матеріалами, національна образність (табл. 2).

Архітектор успішно працював з художниками. Поєднання форм функціоналізму із впровадження національної складової шляхом синтезу мистецтв показово знайшло відображення в Будинку художника (вул. Артема, 1/5). В цьому проекті А. В. Добровольський співпрацював з керівником групи скульпторів В. З. Бородаєм. Інтер’єр зали прийомів прикрашали розписи народних майстрів с. Петриківки (В. А. Глуценка, Н. М. Шулика, за ескізами архітектора П. Ф. Савича). Авторство підземного вестибюлю станції Хрещатик та майолікового панно належить архітекторам: А. В. Добровольському, В. Д. Єлізарову, М. С. Коломійцю, І. Л. Масленкову, художниці О. А. Грудзинській, художникові-технологу Н. І. Федоровій. Декоративний розпис екстер’єру ресторану «Курені» виконано народною художницею Є. М. Мироною. Оформлення інтер’єру аеропорту «Бориспіль» – панно в поєднанні з натуральним або тоновим розчином – виконане художниками І. С. Литовченком, Е. І. Котковим та В. П. Ламахом.

У *підрозділі 4.3 «Архітектурні особливості станцій Київського метрополітену»* виявлено, що одним з прийомів формотворення трьох станцій Київського метро є мотив руху, притаманний метрополітеніві як комунікаційній споруді. Іншим було використання наземного павільйону як повноцінної громадської споруди з декількома функціями.

Декоративним віддзеркаленням мотиву руху є стрічковий «хаотичний» орнамент з горизонтальних кольорових керамічних елементів, який викликає асоціації з народним українським орнаментом, що покладено в основу створення декору наземних і підземних вестибюлів станцій Київського метро, був притаманний лише А. В. Добровольському і має сприйматися як його творчий автограф.

У *підрозділі 4.4 «Педагогічна, адміністративна та художня діяльність зодчого»* висвітлено адміністративну, педагогічну та образотворчу діяльність митця. Підкреслено, що у 1960–1980 рр. А. В. Добровольський зробив значний внесок в роботу Академії будівництва й архітектури УРСР, де працював у президії, виконуючи обов’язки віце-президента, брав участь у роботі з організації науково-дослідних інститутів та їхньої експериментальної бази, здійснював керівництво роботою інститутів архітектурного профілю а також керівництво комплексними темами в інститутах Академії з розробки експериментального мікрорайону для Дарниці в Києві, організацією науково-дослідних інститутів комплексними архітектурного профілю та їхніх секторів, розробкою й експериментальним проектуванням у галузі містобудування; за темою «Дослідження нових типів громадських будівель в містах, селищах та селах» (1965–1970 рр.). Такі напрямки роботи архітектора в Академії будівництва і архітектури УРСР, як районне планування всієї території республіки,

розширення робіт в галузі міського та міжселищного транспорту, підвищення рівня зовнішнього благоустрою та озеленення міст і сіл, проектування нових районів Києва (Дарниця і Русанівська затока Дніпра) вплинули на подальший розвиток архітектури та містобудування в Україні.

Адміністративно-організаційну роботу майстра на посаді віце-президента Академії будівництва і архітектури УРСР було спрямовано на розвиток національної архітектурної школи України і високо оцінено архітектурним товариством.

Педагогічна діяльність А. В. Добровольського на кафедрі архітектури Київського державного художнього інституту (нині Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури) вплинула на виховання нового покоління викладачів, науковців та архітекторів-практиків.

З 1965 р. А. В. Добровольський разом з професором Є. І. Катоніним очолює одну з архітектурних майстерень, яка об'єднала творчий потенціал досвідчених та молодих архітекторів. Під керівництвом А. В. Добровольського працювали О. І. Малиновський, Н. Б. Чмутіна, Б. І. Приймак, доки 1977 р. не очолили власні майстерні як професори. Базовим принципом викладання професора А. В. Добровольського було закріплення теоретичних знань у практичному проектуванні (сумісна робота з учнями в Київпроекті), робота на конкурсній основі, впровадження національної тематики, освоєння новітніх технологій.

Викладачі В. Й. Агафонов (випуск 1970 р.), В. В. Ратовський (випуск 1977 р.), І. В. Свистун (випуск 1979 р.), О. А. Пламеницька (випуск 1980 р.), В. В. Вечерський, А. М. Давидов, Д. Ю. Паскевич (випуск 1981 р.) та інші, кожен, по-своєму продовжили традиції педагогічної діяльності вчителя на архітектурному факультеті НАОМА. Учні майстра – це відомі нині архітектори А. М. Давидов, В. А. Лихолат, М. М. Левандовський, Я. Я. Віг, В. Й. Агафонов, О. С. Донець, В. П. Кудін, О. П. Зибін, Є. Є. Водзинський, Л. І. Філенко та інші – зробили яскравий внесок у формування сучасної архітектури України. Прикладом сучасного тлумачення барокової спадщини є проект житлового комплексу «Хвиля» у Києві (2000–2001 рр.) на вул. Старонаводницькій, 4 (арх. Я. Я. Віг). Народний художник України, академік М. О. Ралко працює в галузі монументально-декоративного мистецтва, продовжує тему охорони та збереження архітектурної спадщини. Серед проектних розробок М. О. Ралко можна назвати інтер'єри Рівненського музичного драматичного театру (1983 р.), Палацу культури в м. Ровеньки Луганської області (1985 р.), Національної опери України (1987 р.), станції метро «Золоті ворота» (1990 р.); реконструкції Палацу культури «Україна» (1996 р.), Маріїнського палацу в Києві. В. В. Сопілко був головним спеціалістом Управління охорони культурної спадщини КМДА. Науковці-архітектори О. І. Лазарев, І. О. Косаревський, В. В. Куцевич зробили значний внесок в архітектурну науку України.

Розгляд образотворчої спадщини майстра дозволив пересвідчитися що його власний досвід в образотворчому мистецтві дозволив впроваджувати на високому естетичному рівні монументальне мистецтво в архітектурних об'єктах, надаючи їм особливого національного звучання. Сумісна праця з українськими художниками в розробці громадських об'єктів була плідною завдяки вмінню володіти різними техніками живопису.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що до сьогодні в теорії та історії архітектури творчий спадок А. В. Добровольського висвітлено частково. Складено список робіт майстра (100 одиниць). Виявлено основні напрями роботи А. В. Добровольського, зокрема, проектна практика, житлове та громадське будівництво, технологічні розробки будівельних конструкцій та кераміки, містобудування (реконструкція Хрещатика), нові методи інженерного устаткування інтер'єрів та екстер'єрів, адміністративна, організаційна та педагогічна діяльність.

2. Доведено, що зовнішні чинники, котрі впливали на творче становлення майстра пов'язані з особливостями архітектурної освіти, традиціями київської архітектурної школи, стилістичною спадковістю архітектурних шкіл України, вимогами часу. На творче становлення архітектора вплинули вчителі та колеги, майстри київської архітектурної школи, послідовники «українського стилю», а також прихильники конструктивістської та неокласичної шкіл.

3. З'ясовано, що перший період (1934–1944 рр.) – це роки напрацювання архітектором проектного, виробничого, педагогічного та адміністративного досвіду. У цей час А. В. Добровольський утверджує себе як зрілий фахівець архітектури й визначає творчий принцип щодо залучення знакових форм національного українського зодчества, комплексного підходу до проектування. Показано, що складовими його художніх пошуків архітектурного образу в 1934–1944 рр. є використання форм постконструктивізму, класики, неоренесансу, національної української архітектури; це засвідчувало прихильність майстра до витоків як національних, так і загальнокультурних, і відповідало зміні стилістичних напрямків у радянській архітектурі 1930–1940 рр. Основною відмінною рисою робіт архітектора цих років є звернення до національної народної архітектури та українського архітектурного модерну.

4. Визначено, що 1945–1955 рр. – це час проектної діяльності А. В. Добровольського на посаді головного архітектора Києва; адміністративної, організаторської та громадської роботи в спілці архітекторів УРСР та СРСР, в ролі фундатора та віце-президента Академії будівництва і архітектури УРСР, котрий зробив вагомий внесок у житлову забудову повоєнного Києва, зокрема, Хрещатика, розробку типових проектів малоповерхового житла, архітектурних об'єктів громадського призначення, будівельних архітектурних конструкцій, матеріалів.

5. Доведено, що характерними ознаками архітектурної діяльності А. В. Добровольського 1945–1955 рр. був широкий типологічний спектр, різноманітність архітектурно-художніх вирішень, наявність національних рис.

Конструктивними особливостями житлових та громадських об'єктів 1945–1955-х рр. авторства майстра є збірні залізобетонні елементи, конструктивна та будівельна кераміка, натуральні матеріали. Стилiстичними ознаками є використання національних, барокових, неоренесансних форм. Проте авторськими рисами залишаються виразна пластика ліпного орнаменту, барокові декоративні елементи, полив'яна та золотиста кераміка, кольорова майоліка, що характерні для національного напрямку архітектури.

6. Підкреслено, що архітектор зробив вагомий внесок в роботу Академії будівництва і архітектури УРСР та організацію науково-дослідних інститутів

архітектурного профілю і секторів. На подальший розвиток архітектури та містобудування в УРСР вплинули такі напрямки роботи А. В. Добровольського, як планування всієї території республіки; розширення робіт у галузі міського та міжселищного транспорту; підвищення рівня зовнішнього благоустрою та озеленення міст і сіл; економічність будівництва та його естетичні якості; проектування нових районів Києва. Адміністративно-організаційна робота академіка була спрямована на розвиток національної архітектурної школи України і високо визнана архітектурним товариством.

7. З'ясовано, що авторськими рисами об'єктів А. В. Добровольського 1960–1988 рр., – які стали зразком для подальшого розвитку архітектури України, – є гармонійна єдність форм функціоналізму та структуралізму, з національними особливостями архітектури і художнім оздобленням завдяки синтезу мистецтв. Використання національних архітектурних форм й елементів орнаменту стало фаховим архітектурним надбанням України.

8. Доведено, що А. В. Добровольський зробив вагомий внесок в організацію та роботу кафедри архітектури Київського художнього інституту. Педагогічні принципи майстра базувалися на практичному й конкурсному проектуванні, впровадженні української національної архітектурної спадщини, що вплинуло на виховання нового покоління викладачів, науковців та архітекторів-практиків.

Образотворча спадщина архітектора репрезентує популяризацію синтезу мистецтв і звернення до національних традицій. Сумісна праця з українськими художниками в розробці громадських об'єктів, була плідною завдяки вмінню А. В. Добровольського володіти різними техніками живопису.

9. Отримано можливість підсумувати, що А. В. Добровольський як один з видатних зодчих України зробив вагомий внесок у розвиток національної школи архітектури. Оригінальність архітектурних та містобудівних творів майстра підтверджує їхню історико-культурну цінність. На цій підставі запропоновано подальше дослідження спадщини архітектора в реставраційному напрямку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

Ковешнікова О. В. Творчість Анатолія Добровольського у контексті розвитку української архітектури радянської доби. К.: Кондор, 2013. 172 с.

Статті у фахових збірниках:

1. Ковешнікова О. В. Основні стилістичні засади в творчості А. В. Добровольського. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Харків: ХДАДМ, 2008. Вип. 3. С. 38–49.

2. Ковешнікова О. В. Генеза архітектурних образів споруд громадського призначення, які створено архітектором А. В. Добровольським (на прикладі ресторанів «Рив'єра», «Млин», «Вітряк», «Курені» та ін.). *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*: зб. наук. праць Харківської держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків: ХДАДМ, 2010. № 1. С. 76–80.

3. Ковешнікова О. В. Прийоми формотворення станцій Київського метро у творчості Анатолія Добровольського. *Традиції та новації у вищій архітектурно-*

художній освіті: зб. наук. праць Харківської держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків: ХДАДМ, 2011. № 2. С. 191–196.

4. Ковешнікова А. В. Специфика исследования творчества архитектора в контексте истории, теории и практики (на примере А. Добровольского). *Містобудування та територіальне планування*. Київ: КНУБА, 2013. Вип. 47. С. 303–310.

5. Ковешнікова О. В. Образотворча спадщина А. Добровольського. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ: КНУБА, 2013. Вип. 32. С. 95–100.

6. Ковешнікова О. В. Формування і реалізація авторських творчих методів А. Добровольського в архітектурній практиці. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ: КНУБА, 2013. Вип. 33. С. 63–70.

Закордонна публікація:

7. Ковешнікова А. В. Генезис творчества украинского архитектора Анатолия Владимировича Добровольского. *Академический Вестник УралНИИпроект Рос. акад. архит. и строит. наук*. 2014. № 1. С. 59–62.

Статті в інших збірниках:

8. Ковешнікова О. В. Передумови формування творчих уподобань архітектора Анатолия Добровольського. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Львів, 2018. Вип. 35. С. 329–342.

9. Ковешнікова О. В. Суспільно-культурна і художня специфіка архітектурної творчості Анатолия Добровольського. *Теорія та практика дизайну: за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. «Теорія та практика дизайну» 9–12 квітня 2012 р.:* зб. наук. праць. Київ: Нац. авіаційний ун-т, 2012. С. 51–57.

10. Ковешнікова О. В. Архітектурна творчість А. В. Добровольського як об'єкт туристичної інфраструктури м. Києва. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні: Теорія і практика: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 25–26 квітня 2013 р.* Київ, 2013. С. 98–101.

АНОТАЦІЯ

Ковешнікова О. В. Творчість А. В. Добровольського в контексті розвитку архітектури України 1930–1980-х років. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури зі спеціальності 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури Міністерства культури та інформаційної політики України, Київ, 2020.

В результаті проведеного дослідження вперше комплексно розглянуто творчість А. В. Добровольського в контексті розвитку архітектури України 1930–1980-х рр. Визначено етапи його професійного становлення, основні напрямки діяльності, особливості проектних рішень. Простежено основні тенденції в розвитку архітектури України 1930–1980 рр., у руслі яких проаналізовано авторські надбання майстра в архітектурній практиці цього періоду.

Розкрито багатогранність творчої особистості архітектора, що виявилася в його проектній, педагогічній, образотворчій, організаційній діяльності. Складено список

робіт архітектора, проведено атрибуцію креслень з архівних зібрань. Доведено виняткове значення внеску А. В. Добровольського в розвиток архітектури України та запропоновано перспективи подальших досліджень його спадщини.

Ключові слова: архітектор А. В. Добровольський, архітектура України, архітектурна практика, реставрація, архітектурна освіта, радянська епоха.

АННОТАЦИЯ

Ковешникова А. В. Творчество А. В. Добровольского в контексте развития архитектуры Украины 1930–1980-х годов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата архитектуры по специальности 18.00.01 – теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры. – Национальная академия изобразительного искусства и архитектуры Министерства культуры и информационной политики Украины, Киев, 2020.

В результате проведенного исследования впервые комплексно рассмотрено творчество А. В. Добровольского в контексте развития архитектуры Украины 1930–1980-х гг. Определены этапы его профессионального становления, основные направления деятельности, особенности проектных решений. Прослежены основные тенденции в развитии архитектуры Украины 1930–1980 гг., в свете которых проанализированы авторские внедрения мастера в архитектурную практику этого периода.

Раскрыто многогранность творческой личности архитектора, которая проявилась в его проектной, педагогической, изобразительной, организационной деятельности. Составлен список работ архитектора, проведено атрибуцию чертежей из архивных собраний. Доказано исключительное значение деятельности А. В. Добровольского в развитие архитектуры Украины и предложено перспективу дальнейших исследований его наследия.

Ключевые слова: архитектор А. В. Добровольский, архитектура Украины, архитектурная практика, реставрация, архитектурное образование, советская эпоха.

ABSTRACT

Koveshnikova O. V. Creativity of A. V. Dobrovolsky in the context of the development of the architecture of Ukraine 1930–1980s. – Manuscript.

Thesis for the scientific degree of candidate of architecture (for the Ph.D.), specialty 18.00.01 – Theory of architecture, restoration of architectural monuments. – National Academy of Arts and Architecture of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. Kyiv, 2020.

This thesis is of scientific interest because it is the first comprehensive analysis of theoretical and practical heritage of A. V. Dobrovolskyi within the development of the Ukrainian architecture in the 1930–1980s. The peculiarities of professional development, the main directions and features of his activities were determined; the peculiarities of design solutions were identified for each of the periods. The author made a list of works by the architect and carried out the attribution of drawings from archival collections. Considering the above, the exceptional significance of A. V. Dobrovolskyi's contribution to the

development of the Ukrainian architecture is proved and the prospect of further research of the architect's heritage.

In the first section, on the basis of available literature, the author analyzes the state of scientific research of the thesis topic, systematizes available literary sources and groups them into four blocks, according to the proposed periodization of A. V. Dobrovolskyi's works. The archival research base. The general method of research is determined. Three main periods of A. V. Dobrovolskyi's work are outlined. It is established that the scientific and analytical heritage of A. V. Dobrovolskyi contains approximately 30 articles and reports based on which the architect's priorities are identified. These are the use of iconic forms of Ukrainian folk art, the study and inclusion of historical experience of Ukrainian and Western European architects into the design, the invention of building technologies and materials, an innovative approach to urban development problems, innovations in housing and public design, the synthesis of arts in architecture, strategy of the Khreshchatyk Street reconstruction, the introduction of new engineering equipment methods for interiors and exteriors of public and residential buildings, theory and history of architecture. The whole complex of the architect's design heritage has been thoroughly analyzed and the main features of his individual creative manner in figurative and architectural and planning decisions of the constructions have been identified.

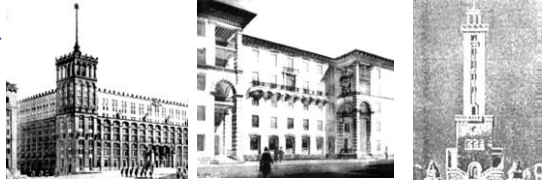

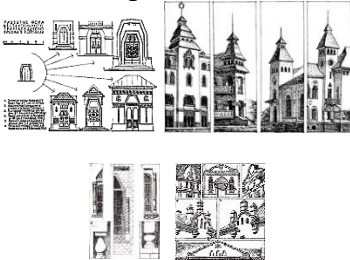
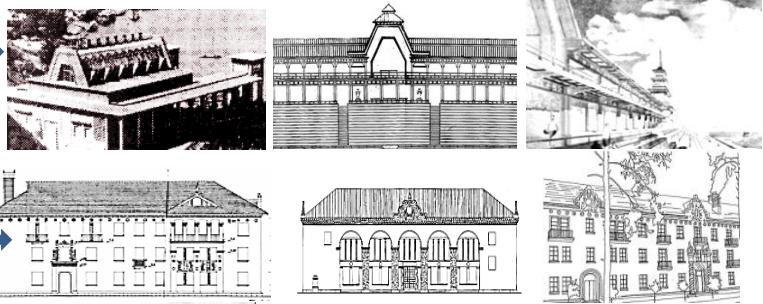
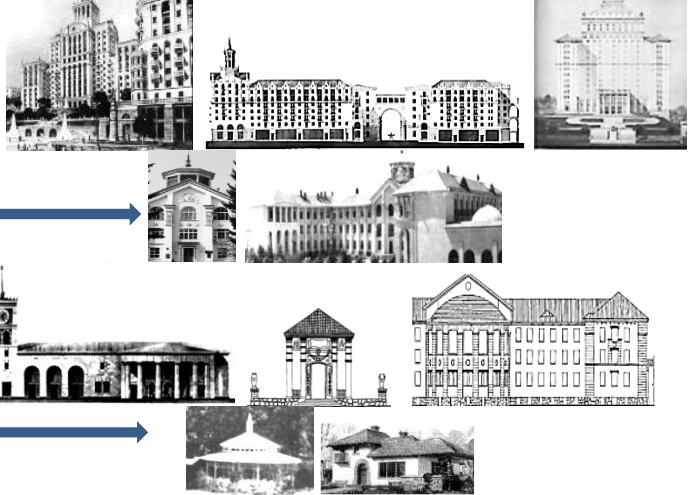
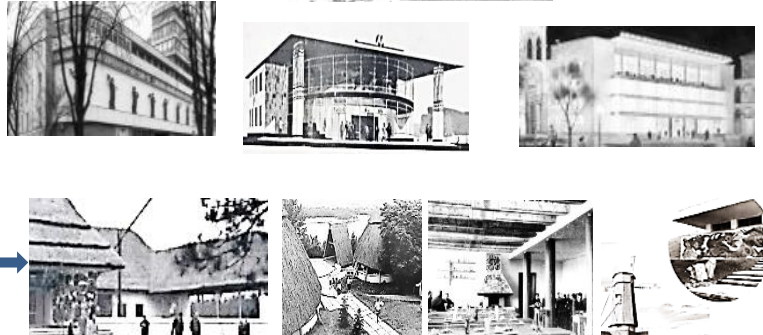
The second section determines the main trends and concepts in the work of the architects of the Kyiv school and the relationship between them and the creative ideas of A. V. Dobrovolskyi.

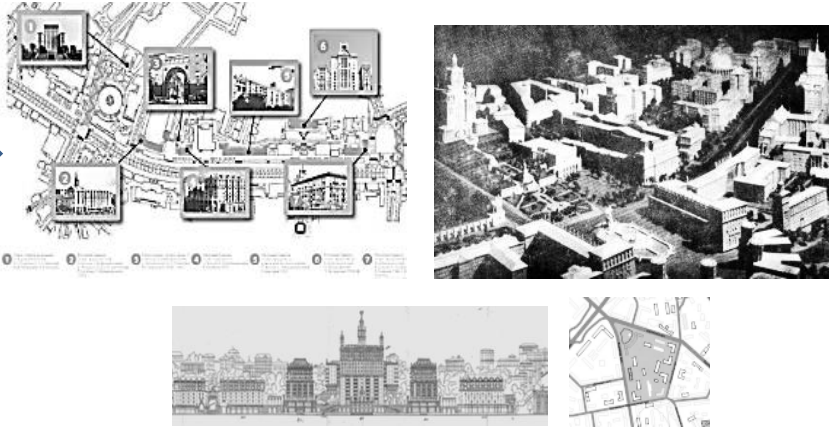

In the third section analyses the peculiarities of the Ukrainian architecture in the postwar period. The factors that have changed the direction of the architect's work at this time are as follows: Stalinist architecture. The development of residential and public architecture of the Ukrainian SSR in 1945–1955 is analyzed in detail, in particular, stylistic experiments, typification and industrialization of construction, participation in the competitive design of Khreshchatyk and the development of the postwar Kyiv, in which A. V. Dobrovolskyi played a special role. It is established that the characteristic feature of architect postwar period is the inclusion of national features into the architectural practice, the use of a wide typological spectrum, a variety of architectural and artistic solutions.

The fourth section retraces the main trends in the development of the Ukrainian architecture in 1960–1980. Reveals insights into the versatility of the architect's creative personality that manifested in his pedagogical, artistic, scientific, and managerial activities. The analysis of the pedagogical practices of the architect showed that A. V. Dobrovolskyi managed to unite the creative potential of experienced and young architects in his studio that confirms the significant contribution of the master to the work of the Department of Architecture of the Kyiv State Arts Institute (nowadays this is the National Academy of Arts and Architecture).

On the basis of the above, it is argued that A. V. Dobrovolskyi has founded a prominent direction in the architectural school of Ukraine, which significance was growing not only during his creative life but also is growing now.

Key words: architect Anatolii Dobrovolskyi, architecture of Ukraine, architectural practice, restoration, architectural education, Soviet era.

Стилістичні особливості творчості А. В. Добровольського		
1934–1944 pp.	<p>Постконструктивізм</p> 	<p>Неоренесансні форми тяжіння до симетрії, раціональне членування фасадів, рустика і пілястри</p>
	<p>Риси хатнього українського зодчества</p> 	
	<p>Форми УАМ</p> 	
	<p>Еклектика</p> <p>насичений декор, барокові елементи</p> <p>Історизм</p> <p>Форми народної української архітектури</p>	
1945–1955 pp.	<p>Функціоналізм, синтез мистецтв Форми народної української архітектури</p> 	

Внесок А. В. Добровольського в розвиток архітектури України 1930–1980-х рр.	
Типові проекти для села →	
Проекти малоповерхових та багатоповерхових житлових будинків →	
Нові конструктивні та будівельні матеріали, оздоблення фасадів декоративними елементами авторського малюнку →	
Забудова Хрещатика й прилеглих до нього територій, Соцмістечка в Дарниці, ДВРЗ, вул. Кіквідзе (нині Бойчука), комплекс лабораторних, виробничих і житлових будівель Інституту фізики АН УРСР →	
Експериментальне проектування в галузі містобудування, керівництво містобудівними проектами нових районів →	
Створення об'єктів громадського призначення та станцій київського метрополітену	
Внесок у розвиток національної школи архітектури, в організацію та роботу кафедри архітектури Київського художнього інституту	